

بېخینه کافي ئاماده كړدنی لیکولینه وهی باپهخی ئابووری - هونهری بز پرؤزه کان

صلاح الدین عبدالملیح کاکو

خویندنی دکتورا - بهشی ئابووری
زانکوی بهغدا

سهرتا

پیشوهوه)، به لکو کومه لیک رای گشتی تاوکو هه ن که ده بی پهیره و بکرین له کانی ئاماده کړدنی ئهم لیکولینه واندها، به جوریک که وا گرنگی بدریت به سروشتی هه پرؤزه به که وئو کیشو و نه نجام دانانه به کار بهنرین که له گه ل سروشتی پرؤزه ی ناوبراودا بگونجین .
به سته ی به که م: لیکولینه وهی باپهخی به که می (سهرتایی)

لیکولینه وهی باپهخی به که می به دووه مین قوناغ داده نریت له قوناغه کانی ئاماده کړدنی پرؤزه کان، که له م چوار قوناغانه ی خواره وه پیک هاتون: ⁽¹⁾

- ۱ - دوزینه وهی هه له ی وه به رهینان یاخود لیکولینه وهی به که می .
 - ۲ - لیکولینه وهی باپهخی به که می .
 - ۳ - لیکولینه وهی باپهخی ئابووری - هونهری .
 - ۴ - هه لسه نگاندن و بریاره کوتایی به کان .
- وه له سه ر روشنایی نه نجامه کانی ئهم لیکولینه وهی به که می بریاره له بار ده دریت ده باره وهی به زده وام بوونی پرؤزه یاخود وازلئ هینانی .
ئهم لیکولینه وهی به پیوستی به کومه له به کی ته او و تیک ئالوی زانیاری هه به ، که له دواپی دا لیکولینه وهی توژینه وهی به که می له سه ر ده کړیت به شیوه به کی نزدیکه ی ، پاشانیش راپور تیک ده بریاره یان ئاماده ده کړیت و تئی دا به شیوه به کی به که می باپهخی به زده وام بوون له خو ئاماده کړدن بو پرؤزه که یاخود وازلئ هینانی ده ستیشان ده کړیت .

- ۱ - لیکولینه وهی بازار و خه مل کړدنی (قه بلانده کانی) خواست بوئو

باپه تی لیکولینه وهی باپهخی ئابووری - هونهری له پیوسته زانستی به کان داده نریت بو به دی هینانی ئامانجه کانی گه شه پیدانی نه ته وهی ، ئه ویش به هو ی دوزینه وهی بیانوی ره وا بو خه رچ کړدن له و پرؤزه نه ی باپه خ دان له رووی قازانجه وه ولی تهریک بوون له وانه ی ژیر که و تن .

چه مکی لیکولینه وهی باپه خیش ئه وه ده گه به نیت که بریتی به له «لیکولینه وهی به کی ئابووری نه خشه کیشانی هونهری به ربلاو، ئامانجه ی بلوور کړدنی «ده رفه ته کانی وه به رهینانه» و دیاری کړدنی لایه نه باشه کانی به تی به هو ی ده رختی خرابی به کان و که م و کوری به کانی و سه لماسدنی پیوستی چا ک کړدنه وه یان یاخود ده ستکاری کړدنی هه له هه ئیز یردراوه کان یاخود ره ت کړدنه وه یان یان دواختنیان» ⁽¹⁾

ئهم لیکولینه وهی به که می به دوو لیکولینه وهی له به کتر جیا دابش ده کړیت، به که میان پی ده و تهریت لیکولینه وهی باپهخی به که می (سهرتایی) - pre-Feasibility Study وه دووه میان پی ده و تهریت لیکولینه وهی باپهخی

ئابووری - هونهری (Techno-economic Feasibility Study)
لیسه دا ده بی په نجه بوئو وه رابکیش نریت که وا ناوهر وک و رینگای ئاماده کړدنی ئهم دوو لیکولینه وهی به جیاواز ده بیت به جیاوازی قه باره و جوړو چوار چینه وهی ئه و پرؤزه به ی ده و یستهریت لیکولینه وهی ده باره بکریت، ئه مه ش ئه وه ده گه به نیت که وا نموونه به کی پیوانه ی بی پایان نی به بو پهیره و کړدن له کانی ئاماده کړدنی لیکولینه وهی باپه خ به هه ردو و به شه کانی

شمه که یا شمه‌کانه‌ی چاوه‌روان ده‌کرت به‌ره‌م بهینرین، هه‌روه‌ها خه‌مل کردنه‌کانی چه‌نده‌کانی به‌ره‌م و به‌هاکانیان و دیاری کردنی تامانجی به‌ره‌م هینانیا نایا بو تیرکردنی خواستی خومالین یان بو ناردنه دهره‌ون. ثم لیکولینه‌وه‌یه‌ش به پیوستی به‌کی به‌ره‌ت داده‌نریت که ناتوانریت واز له به‌جی هینانی بهینریت، به تایه‌تی بوئه و پروژانه‌ی ئه‌و شمه‌کانه به‌ره‌م ده‌هین که ولات له‌وه‌ویش به‌ره‌می نه‌هیناون یاخود نه‌ی خستونه‌ته بازار.

۲ - خه‌مل کردنی تیچوونی سه‌رمایه‌ی پیوست بو بنیات نانی پروژه‌که‌وو کاربیکردنی و نه‌و پارانه‌ی پیوستن بو کرینی مه‌کینه و نامیرو که لوپه‌ل و بیناکردنی خانووه‌کان، جا چ به‌پاره‌ی خومالی بیت یاخود به‌پاره‌ی بیانی هه‌روه‌ها سوود و هرگرتن ثم باره له‌و لیکولینه‌وانه‌ی ناماده‌کراون بو پروژه‌کانی هه‌مان شیوه له ولاتانی تر به هیوای وده‌ست هینانی زانین «Know-How» له‌گه‌ل ده‌ستکاری کردنی له‌بار دهره‌باری نرخه‌کان.

۳ - پیداوسته هونه‌ری به‌کانی پروژه که بریتین له که‌ره‌سته‌ی خاوو ته‌واو که‌روه‌و و سووت‌مه‌نی و ناوو هیزی کارکرده‌ی هونه‌ری و شاره‌زایی ته‌کنولوجی و دیاری کردنی وزه‌کانی به‌ره‌م هینان و شیوازی به‌ره‌م هینان.

۴ - هه‌لبژاردنی شوینه بریتی به‌کان بو پروژه که له سه‌رروشنایی پیوستی به‌کانی له که‌ره‌سته‌ی خاوو کارکرده‌کان و بارودوخی گواسته‌وه‌و (عه‌مارکردن) و خسته بازار.

۵ - دیاری کردنی قه‌باره‌ی ئه‌و کاربیکردنه‌ی پروژه که به‌دی ده‌هینیت و لیکولینه‌وه‌ی لق و پوکانی (به‌یوه‌سته‌کانی بیسه‌وه‌و دواوه (الروابط الامامیه‌ والخلفیه‌) و ماوه‌ی کساتی پیوست بو جی به‌جی کردنی سه‌رچاوه‌ جو‌راو جو‌ره‌کانی پاره‌نی.

۶ - دیاری کردنی تیچوونی به‌ره‌م هینان و تیچوونی کاربیکردن و پاراستنی، سه‌ره‌رای ئه‌و که‌ل‌کانه‌ی لئی چاوه‌روان دکرتین و ه‌کو دا‌ین کردنی پیوستی به‌کانی بازاری خومالی یاخود ناردنه دهره‌وه‌ی سه‌رریژ (الفائض) و پاشه‌کوت کردنی پاره‌ی بیانی.

له‌ دوا‌یی به‌جی هینانی ثم لیکولینه‌وه‌یه له سه‌رروشنایی ثم چه‌نده زانیاری به، ئه‌وا هه‌ل‌ده‌سه‌نگیریت به کومه‌لیک کیشه، به مه‌به‌ستی بریاردانی بیانوی جوونه ناو قوناغی لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی ئابووری - هونه‌ری به‌وه، که بریتی به له به‌جی هینانی توژی به‌وه‌یه‌کی دریزی فراوان دهره‌باری کومه‌له‌یه‌کی گه‌وره له زانیاری، هه‌تا ئه‌و زانیاری‌بانه‌ش ده‌گرته‌وه که له قوناغی لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی به‌که‌می دا کوکران و وده‌ست خراون.

ئه‌مانه‌ی خواره‌وه بریتین له گرنگ ترینی ثم کیشه‌انه:

۱ - شی کردنه‌وه‌ی تیچوون - که‌لک Cost benefit analysis

۲ - شی کردنه‌وه‌ی قازانجینی بازرگانی و قازانجینی نه‌ته‌وه‌ی

Commercial profitability and National profitability analysis

۳ - دهره‌مه‌ته‌کانی دراوی بیانی Revenues of Foreign money

۴ - دابه‌شکردنی داهاته‌کان و ئاکاردکردنی هه‌له‌ی کارکردن

Income distribution and creating labour opportunities

۵ - به‌های دراوه پال value-added

به‌سته‌ی دووه‌م: لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی ئابووری - هونه‌ری دریزه پیدراو:

لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی ئابووری - هونه‌ری دریزه پیدراو به‌پاشگری لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی به‌که‌می و له‌میش به‌ریلاو تر داده‌نریت، وه‌ثم لیکولینه‌وه‌یه ئه‌و کاته جی به‌جی ده‌کرت که پیوستی به‌کانی به ده‌ست هینانی رازی بوونه بنچینه‌یی به‌کان به پروژه‌ی پیشنیار کراو ته‌واو ده‌بن و بوونی پیوستی به‌کانی وه‌کوهی به‌ره‌م هینان و بریتی به‌کانی تر ساغ ده‌کرتیه‌وه بوئه‌وه‌ی بزاسریت نایا پروژه‌ی تره‌یه که له پروژه‌ی پیشنیار کراو با‌شتر بتوانیت هه‌مان چه‌ندی له شمه‌ک به‌ره‌م بهینیت به تیچوونی که‌مه‌تر یاخود چه‌ندی زیاتر له شمه‌ک به‌ره‌م بهینیت به هه‌مان تیچوون؟

ثم لیکولینه‌وه‌یه‌ش زوره‌ی بره‌گه‌کانی لیکولینه‌وه‌ی به‌که‌می ده‌گرته‌وه به‌لام به‌شیوه‌یه‌کی دریزه پیدراو و وردت‌وگه‌ به‌ریلاو تر.

ثم برگانه‌ش له ژیر ثم ناووینسانانه‌ی خواره‌وه دین.

ا - لیکولینه‌وه‌ی بازار

ب - لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی هونه‌ری

ج - لیکولینه‌وه‌ی شوین (جیگا)

د - لیکولینه‌وه‌ی قه‌باره‌ی به‌ره‌م هینان

ه - لیکولینه‌وه‌ی لایه‌نه‌کانی ریکخستن و کارگیری (به‌ریوه‌بردن)

و - لیکولینه‌وه‌ی با‌یه‌خی ئابووری

ا - لیکولینه‌وه‌ی بازار: سه‌رچاوه‌ی په‌یدا کردنی شمه‌ک یان له رنگای به‌ره‌م هینانی خومالی یه‌وه ده‌بیت یان له هاووردنی له دهره‌وه، شمه‌کیش له دهره‌وه ده‌هاوردنیت یان له به‌ره‌سه‌وه‌ی ناتوانریت له ناوخو به‌ره‌م بهینریت له‌به‌ر چه‌ند کوسپ و ته‌گه‌ره‌ی په‌یوه‌ست به بارودوخی به‌ره‌م هینانی یاخود تیچوونی به‌ره‌م هینانی له ناوه‌وه‌دا به‌رز تره له تیچوونی هاووردنی له دهره‌وه. وه‌بیانوی ئابووری بو‌دامه‌زراندنی پروژه‌یه‌ک بو به‌ره‌م هینانی شمه‌کیکی دیاری کراو ده‌که‌وینته سه‌ر ساغ کردنه‌وه‌ی دووشتی گرنگ، به‌که‌میان هه‌بوونی بازار بو شمه‌کی هه‌لبژ یردراو، دووه‌میشیان توانای پروژه‌ی پیشنیار کراو له پیشبرکی کردن له

بازارهای کانی ناخورد و دهره‌ده‌دها به همان ناست. همه له لایه‌ک، له لایه‌کی تره‌وه، نه‌وا له‌سه‌ر روشنایی لیکولینه‌وه‌ی بازار جوری به‌کاربرده (consumer) و جورو باشیه‌تی وچه‌ندو نرخه‌کانی نه‌وشمه‌کی گره‌که به‌ره‌م بهینریت دیاری ده‌کریت، له‌دوایش دا قه‌باره‌ی وزه‌ی به‌ره‌م هینانی پروژه‌که دیاری ده‌کریت، به‌م جوره‌ش نه‌و تیچوونانه‌ی به لیکولینه‌وه‌ی تابووری به‌ره‌م هینان و فروشته‌وه به‌ندن دیاری ده‌کریت به نامانجی گه‌یشتن به‌قازانجیتی پروژه‌ی پیشنیار کراو.^(۱)

به‌وه‌ش روون ده‌بینه‌وه که‌وا لیکولینه‌وه‌ی بازار گرنگی به‌کی زوری هه‌به سه‌بارت به‌و برگانه‌ی ده‌یان گرینه‌وه که بریتین له‌ناساندنی نه‌وشمه‌کی گره‌که به‌ره‌م بهینریت و ده‌رخستی سیماکانی و جوره‌کانی و به‌کارهینانه‌کانی و سووده‌کانی و نه‌وه‌که‌ره‌سته‌خواوانه‌ی له‌دروست کردنی داده‌بن، سه‌ره‌رای نه‌وه‌ش لیکولینه‌وه‌ی بازاره‌که‌ی له‌سه‌ربنچینه‌ی بلانامه‌ میژ ووی به‌کان ده‌رباره‌ی به‌ره‌م هینانی ناوخوی و شوینه‌که‌ی له‌بازرگانی ده‌له‌تی‌دا (هاورده‌کان و نارده‌کان) و دیاری کردنی خواستی میژ ووی له‌سه‌ری و به‌جی هینانی لیکولینه‌وه‌یه‌ک ده‌رباره‌ی پیش زانینه‌کانی (رایبینه‌کانی) خواست له‌سه‌ری ده‌گرینه‌وه نه‌مه‌ش پیوستی به‌ه‌بوونی بلانامه‌ی جوراوجور هه‌به‌ده‌رباره‌ی قه‌باره‌ی دانیش‌توان و گه‌شه‌سه‌ندنی، ناستی داهاتی که‌سی، نرخ‌ی شمه‌کی بریتی و نه‌واو‌که‌ر، ثاره‌زوی به‌کاربرده‌کان، نه‌رمی به‌کانی خواستی نرخ و داهات، و خه‌مل کردنه‌کانی پایه‌ندنی به‌کاربردن.

ده‌توانریت پیش زانسی ده‌رباره‌ی خواستی چاوه‌روان کراو بو به‌ره‌مه‌کانی پروژه‌که به‌رنگای جیاواز جی به‌جی بکریت، نه‌م ریگایانه‌ش ده‌توانریت به‌سی به‌ش دابه‌ش بکریت: ۱ - نه‌م مودیلانه‌ی (نمونانه‌ی) (Models) پشت به‌شاره‌زایی خه‌مل کردنی که‌سی ده‌به‌ستن.

۲ - مودیله‌کانی پشکنین (نماذج الاستقصاء)

۳ - مودیله‌ی بیکاری به‌کان - وه‌کوزنجیره‌کاتی به‌کان وش‌ی کردنه‌وه‌ی لیژی و په‌یوه‌ستی و Regression and correlation analysis هی‌تر.

وه‌رنگای مودیله‌ی بیکاری به‌کان له‌ه‌موورنگا به‌کارهینراوه‌کان به‌ورد تر داده‌نریت، به‌تایبه‌تیش نه‌گه‌ریت و بهینریت به‌رپشکنین و دووباره وردبوونه‌وه‌ی به‌رده‌وام له‌بلانامه‌کان به‌دریژی ماوه‌ی کاتی به‌ک له‌دوای به‌ک‌دا.

ب - لیکولینه‌وه‌ی پایه‌خی هونه‌ری: نه‌میش بریتی به‌له‌ه‌له‌سه‌نگاندنی توانای نه‌خشه‌کیشان و په‌ره‌پیدان و دروست کردنی به‌ره‌م به‌وتوانایی به‌هونه‌ری و نه‌کنولوجیانه‌ی له‌ژینگه‌ی به‌ره‌م هینان‌دا، هه‌ن گرنگی نه‌م لیکولینه‌وه‌یه‌ش له‌وه‌وه‌ده‌رده‌که‌ویت که‌وا تاوه‌کو چاککی پروژه‌که له‌لایه‌نی هونه‌ری به‌وه‌به‌رنگایه‌کی روون و ناشکرا نه‌سه‌لمینریت، نه‌وا ده‌بی چاوپوشی لی بکریت هه‌تا نه‌گه‌ر هه‌موو نه‌وه‌کارانه‌ش زوربین که‌چاککی

پروژه‌که له‌لایه‌نه‌کانی تابووری زامن ده‌که‌ن.^(۱)

لیکولینه‌وه‌ی پایه‌خی هونه‌ری، باسکردنیکی کرداری دروست کردن و بریتی به‌هونه‌ری به‌کان و هه‌روه‌ها باسکردنی ته‌واوی پیوستی به‌کانی به‌کارهینانی که‌ره‌سته‌ی خاواره‌گه‌زه‌کانی و پارچه‌کانی و لیکولینه‌وه‌ی مه‌سه‌له‌کانی و زه‌و سووته‌مه‌نی و گواسته‌وه‌و تاوه‌هیزی کارکرده‌و کادری هونه‌ری مه‌شق کراوو خزمه‌ت گوزاری به‌گشتی به‌کان و سه‌رکرده کارگیری به‌کان و شاره‌زایی راویژکاری و نه‌ندازه‌یی، سه‌ره‌رای دیاری کردنی پیدایسته هونه‌ری به‌کان بو‌بنیات نانی پروژه‌و کارپیکردنی له‌زه‌وی و خانوسه‌ره‌و نامیر و مه‌کینه‌وه‌ی تر ده‌گرینه‌وه.^(۲) وه‌لیکولینه‌وه‌ی پایه‌خی هونه‌ری به‌کللی پیوست داده‌نریت بو‌ناماده‌کردنی لیکولینه‌وه‌ی تابووری و هه‌له‌سه‌نگاندنی دواخر، سه‌ره‌رای دیاری کردنی سه‌ره‌پای تیچوونی سه‌ره‌پای.

له‌م جوره‌ لیکولینه‌وه‌یه‌ش دا ده‌بی گرنگی به‌م خاله‌بسه‌ره‌تی‌بان‌ی خواره‌وه بدریت:^(۱)

۱ - جوری نه‌و ته‌کنولوجیایه‌ی پروژه‌که په‌یره‌وی ده‌کات

۲ - شوینی پروژه‌که.

۳ - وزه‌ی به‌ره‌م هینانی پروژه‌که.

نه‌مه‌ش راهه‌کردنیکی خه‌سته بو‌ناوه‌روکی نه‌م سی خالانه‌ی سه‌روه‌و:

۱ - ته‌کنولوجیا: ده‌بی هه‌له‌سه‌نگینه‌رش‌ی کردنه‌وه‌ی په‌لوپودار بو‌ه‌موو لایه‌نه هونه‌ری به‌کانی تایبه‌ت به‌پروژه‌که به‌جی بهینریت، وه‌کو: (شیاوزه‌کانی به‌ره‌م هینان، یارمه‌تی‌دانی هونه‌ری زانینی هونه‌ری، نامیره‌کان، دام و ده‌زگاکان، نامراز و مه‌کینه‌کان، هیزی کارکرده‌ی هونه‌ری، ناماده‌کردنی نه‌خشه‌وینه‌وخته‌ی هه‌مه‌ره‌نگه‌ک)، هه‌روه‌ها لیکولینه‌وه‌ی نه‌ورنگا پیشه‌سازی‌بان‌ی هه‌ن و به‌راورد کردنیان له‌گه‌ل په‌کتری و هه‌لیژاردنی نه‌ورنگایه‌ی پیوستی به‌که‌مترین تیچوون هه‌به. له‌گه‌ل گرنگی دان به‌تیچوونه‌کانی پاراستن و مه‌ودای وه‌ده‌ست که‌وتنی نامرازای سوپیر (ادوات احتیاطیه‌) و خزمه‌ته هونه‌ری به‌کانی تر. سه‌ره‌رای گرنگی دان به‌مه‌سه‌له‌ی به‌سالاجونی ته‌کنولوجی (التقادم التکنولوجی)، به‌مه‌به‌ستی سوود و هرگرتن له‌وباشیانه‌ی داهینانه ته‌کنولوجیه‌کان به‌دی ده‌هینن و، هه‌روه‌ها ته‌ریک بوون له‌به‌کارهینانی شیوازه ته‌کنولوجی به‌کونه‌کان.

۲ - شوین: هه‌لبژاردنی شوین ده‌بی له‌سه‌ربنچینه‌ی لیکولینه‌وه‌یه‌کی به‌ربلاو دابمه‌زیت، که‌ه‌موو نه‌وه‌کارانه‌ی په‌یوه‌ستن به‌م بابته‌بگرنه‌وه، نه‌وانیش بریتین له‌(روبه‌ری زوی، که‌ره‌سته‌ی خاوه‌، بازاره‌کان، ناو، تاوه‌ه‌وا، وزه‌و سووته‌مه‌نی، هیزی کارکرده‌، سه‌رچاوه‌ی سازو ناماده‌کردن، دام و ده‌زگای گشتی، مه‌ودای وه‌ده‌ست که‌وتنی هویه‌کانی گواسته‌وه، توانایی به‌کانی بازکردن و

داگرتن، پاریزگاری، ئاسایش و خوږیاراستن، سه لامة تې پېشه یی وهی (ت). وه له دوا یی دا په سه ندکردنی شونیک له شونیه بریتی په کان له سه ر روئشایی زانیاری و بلا و نامه کانی سه روه و په نابردن به گویره ی توانا بو شپوازه چهندی په کان و دوور که و تنه وه له به کار هینانی ههست و زمان رهوانی که سی له هه لیز اردنی شونیی پېشنیار کراودا.

۳- ووزی به رهه م هینان: گرنگی ووزی به رهه م هینانی پروژه له و کار تیکردنه گوره یی به جی ده هیلت له بایه خی ئابووری- هونه ری پروژه کانه وه هاتووه، هه ر بویه ش ناتوانریت واز له لیکولینه وه ی به نریت، سه رهرای لایه نه زوره کانی که به ستراون به (بازار و خواست، قه باره ی نمونه یی پروژه، تیچوونی سه رمایه یی و کار پیکردن و تیچوونی به رهه م هینان). وه لم باره یه شه وه به پیوست ده زانریت له کاتی ئاماده کردنی لیکولینه وه ی ووزی به رهه م هینان تیچوونی سه رمایه یی و مه و دای گونجانی بو قه باره کانی هاوتا له ده ولته یه یه سازی په کان دیاری بکرت، و تیچوونی فراوان کردنی دوا روزه بکولریت له گه ل لیکولینه وه ی خواستی دابین کراو له سه ر شمه ک و به خواستیکی جووله ره به تیپه ربوونی کات ره چاو بکرت.

سه رهرای ئه وه ش پیوسته په یوه ندی نیوان وزه دیاری کراوه کان و تیچوونه کانی به رهه م هینان و کار کرده ی و یستر او و به رهینانه کانی پیوست و توانایی فراوان بوون له هیزه نه خشکراوه کان (الطاقات التصمیمیه) به ئامانجی که م کردنه وه ی تیچوونی په ک له به رهه م هینان (الوحدة الواحدة من الانتاج) شی بکرتنه وه.

وهه یی سه رنج بوئوه رابکیشرت که وا به با شتر ده زانریت کانی ئاماده کردنی ئه م لیکولینه وه یه، متمانه بکرت به و اشاره زا و راوژ که رانه ی په یوه ندی یان به فروشیاری ئه و ئامیر و مه کیشانه نه بیت که پروژه که پیوستی یان پی یه تی به مه بهستی لی ته ریک بوون له وده هست که وتی لیکولینه وه ی گومان لی کراو (دراسات مضلله)، چونکه ئه م جوړه که سانه به رزه وه ندی یان له وده دایه که وا بگه نه ئه نجامی پروژه تیقی (نتائج ايجابية) بو بره و پیدانی (ترویج) ئامیره کانیان کاتی جی به جی کردنی پروژه که.

ح- لیکولینه وه ی شونیی: ئامانجی ئه م لیکولینه وه یه بریتیه له دیاری کردنی گونجاوترین شونین بو پروژه ی پېشنیار کراو، وه ئه مه ش ده که وینه سه ر وده هست که وتی ئه م بلا و نامانه ی خواره وه: (۴)

- بریتی په جوړاو جوړه کانی شونین وهی هه لیز اردنی سه ره کیان ئه یی ره چاو کردنه کانی بازار (اعتبارات السوق)، ئاو وه هوا، سه روشتی خاک و خوئل، ئاو، هیزی کار کرده.

- تیچوونه کانی گواسته وه له شونیه که بو شونیه که.

- کولکه کانی نیشته جی بوونی پېشه سازی (معاملات التوطن للصناعة).

- تیچوونه کانی په که ی به رهه م هینان و بو هه روشونی بریتی به جیا. - سه رهرای ره چاو کردنه بریتی په کانی تر وه کوره چاو کردنه کومه لایه تی و سیاسی په کان و سیاسه تی ده ولت له بواری چه ق به سستی پروژه کان (ترکز المشروعات) ولق و پوکانی پېشه وه و دواوه.

د- لیکولینه وه ی قه باره ی به رهه م هینان: وه تیایدا (قه باره ی نمونه یی) پروژه که دیاری ده کرت، ئه ویش ئه و قه باره یه به که که مترین تیچوونی ناهه ندی بو په که ی په ک به دی ده هیلت، و قه باره نمونه یی په کانی پروژه کان جیاوازن له په کتری له پېشه سازی په که وه بو ئه وی تر، هه تا له ناو په ک پېشه سازیش دا به هوژی جیاوازی سه روشتی شمه که که سه روشتی کرده کانی به رهه م هینان و جیاوازی لی هاتی هه ر پروژه په ک.

هه روه ها له م لیکولینه وه یه دا شپوازی به رهه م هینان ووزی کار پیکردن و نه خشکراو دیاری ده کرت، سه رهرای دیاری کردنی تیچوونی به رهه م هینان و به راورد کردنی به یوه کانه ی که ده فروشرین به مه بهستی زانینی خالی هاوسه نگه بوون «Break even Point».

ه- لیکولینه وه ی لایه نه کانی ریکخستن و کارگیری: گرنگی دان به لایه نه کانی ریکخستن و کارگیری پروژه ی پېشنیار کراو له گرنگی توخمی کارگیری (به ریوه بردن) نه سه رکه وتی پروژه که دوا ی جی به جی کردنی وه هاتووه. چونکه هه ر چوئیک بیت رابیننه کانی بازار و سه لامة تی په بیکه ری دارایی و هونه ری پروژه که، ئه وا له کونایی دا سه رکه وتی پروژه که یا خود ژیرکه وتی (سه رنه که وتی) ده که وینه سه رپته وه ی کارگیری و چاکی ریکخستی کاره که ی. هه ر بویه ش به پیوست ده زانریت له پیداوسته کارگیری په کان بکولریته وه که بریتین له په بیکه ره کانی ریکخستن و اشاره یی راویش که ران و سه و و ده رگرتن له ریبازه کانی کارگیری و ریکخستن به جوړیک رهوانی ده سته لات و زانیاری زامن بکات به شپوه یه ک مه لیه نده کانی لپه رسراو ده سته بر بکات له گه ل ئه و شتانه ی په یوه ندی یان به رامیاری په کان و رژیمه کانی مه شق پی کردن و موچه و پالنه ره کان (الحوافز) وهی تر هه یه. (۴)

وه تاقی کردنه وه ی زور له و دامه زراوانه ی له کوری گه شه پیدان و پاره پیدانی کار ده که ن سه لماندوبه تی که وا هه لسه نگانندی ئابووری پروژه کان به ته نه سا سه رکه وتی پروژه و ئه و که لک و سه و دانه ی لی ی چاوه روان ده کسرتن زامن ناکات. به لک و چاکی جی به جی کردنی ئه و پروژه انه ی ده رانه ی ئابووریان نزمه زور جار با شتر و به بایه خ ترده بیت له جی به جی کردنی ئه و پروژه انه ی ده رانه ی ئابووریان به رزه. (۴)

و- لیکولینه وه ی بایه خی ئابووری: لیکولینه وه ی بایه خی ئابووری بریتیه له دووباره دارشتنی ئه و بلا و نامه و زانیاری یانه ی ئاماده کرا بوون له لیکولینه وه کانی پیشو به شپوه یه کی نه ختی نرخاندر او به و نرخانه ی که وا هه لسه نگینه ره به له بار (گونجاو) یان ده زانیت و، (۴) به راورد کردنیان له گه ل

که لکه و این کراوه کان له پروژه ی پشینار کراوه درکردنی بریاری له بار دهر باره ی جی به جی کردنی پروژه یا خود دواختنی یاره فر کردنی ، به پشت به ستن به و ریازه نابوری یانه ی رهوتی کرده ی هه لسه نگاندن حوکم ده کن . به مهش به راورد کردنی تواناوه راهمه ته نابوری به کان له گهل پیوست و پیداوسته کان بوبه دی هینانی نامانجه نابوری به بنه ره ته کانی پروژه ی پشینار کراوه ده گریته وه .

وه به شیوه یه کی گشتی ده توانین به نده کانی هم لیکولینه وه یه به شیوه یه ی خواره وه به خینه رو: (۱۷)

۱ - دیاری کردنی تیچوونی سه رمایه ی چه سپاو (نه گور) ، نه مهش هم لایه نانه ی خواره وه ده گریته وه :

أ - تیچوونه کانی بنیات نان که تابه تن به لیکولینه وه به که مه کان و ، ماندووبونه کانی نووسینگه راویزه که ره کان و تیچوونه کارگیری به کان له قوناغی پیش جی به جی کردن .

ب - به های زوی (له حالته کی کرنی) و تیچوونه کانی په یوه ست پی ی و ه که خهرجه کانی یاسایی و باجه کانی مافی مولکداریتی و دروست کردنی به ره به سته کان و کردنه وه ی ریگاو بان و ههر جوره چاک کردنه وه به کی تر .

ج - نامیرو مه کینه و نامراز ، ههروه ها خهرجه دامه زراننده کانی ناوو کاره باو ته له فون و هاتوچوی ته ل و ته رو تفاق نووسینگه یی (التجهيزات المکتبیه) له ژمیره ره کان و نامیری چاپکردن و نامرازی فوتوکوی وه ی تر .

د - خهرجه نه بینراو (هه ست پی نه کراو) (مصاريف غير منظورة) : وه ک تیچوونه کانی مافی داهینان و ، ماوه دانه کان (التراخيص) و زانیینی هونه ری و ناوو هیماکانی بازارگانی .

ه - ته رو تفاقه کان و که ل و په ل و نامرازه کانی گونجانندن هه وا (سارکردن و گهرم کردن) و هویه جورا و جوره کانی گواسته وه .

و - تیچوونه کانی نامرازی ناوینه بو سالی یه که می کارپیکردنی پروژه که .

ز - تیچوونی سه ربار ، که به شیوه ی ریژه ی سه دی له سه راپای تیچوونی به نده کانی پیشو دیاری ده کربت بو رو به رو بونه وه ی (مواجهه) هه له و سه هوه کان ، به رز بونه وه ی ، نرخه کان و خسته سه ره کان (الاضافات) ، هم ریژه ههش مابه یی (۵ - ۲۵٪) ده بیت به گویره ی جیاوازی سروشتی پروژه کان .

۲ - تیچوونی سه رمایه یی کارپیکردن (کلفه رأس المال التشغيلی (العامل) : نه مهش نه و پارانه ده گریته وه که ته رخان کراون بوبه دی هینانی به ره هم ، که بریتین له به های که ره سته ی خاوه و ماده ی نیمچه دروست کراو که کوذه کریته وه و ده شاخیریت (سه مبارده کربت) تا کانی دروست کردنی به شیوه ی کوتایی و له دواپی دا فروشتنی بوبه کار بردن ، له کاتیکسا به ها کانی به شیوه ی نهخت ده درین و وه ره گیرین و له کوتایی دا ده خریته پال سه راپای تیچوونی پروژه له مایه وه به ره هینراوه کان (الاموال

الاستثماریه) ، وه هم پارانهش بیجگه له وانیه ی باسکران ، کروی کار کرده کان و خهرجه ی پرویاگاننده و راگه یانندن و خهرجه ی بلاوی تر ده گریته وه بو داپوشینی (تغطیه) کرده کانی فروشتن و که ره سته کانی پرکردن و به رگ تیگرتن و خهرجه کانی پاراستنی نامیرو مه کینه وه ی تر .

۳ - تیچوونه کانی به ره هم هینان : به زوری هم تیچوونانه له دوو جور پیک دین ، چه سپاو (نه گور) و نه چه سپاو (گوراو)

یه که میان بری سووانه کانی (اند ثارات) سالانه له سه ربونه وه ره کانی چه سپاو و خهرجه کانی کارگیری و کرنی کار کرده هه میسه ی به کان و نه تمین و (سوود) له سه سه رمایه ی وه به ره هینراوه ده گریته وه .

که چی دووه میان نه و تیچوونانه ده گریته وه که به نندن به قه باره ی به ره هم مه وه ، له وانیه ش ، که ره سته ی خاوه ، که ره سته ی پرکردن و به رگ تیگرتن (مواد التعبئة والتغلیف) و سووته مه منی و روئی و هیزی جوولینه رو ناوو کلوباو تیچوونی پاراستن و کرنی کار کرده کانی به کان .

۴ - دیاری کردنی به های ده راهمه ته کان : به های ده راهمه ته کان له به های فروشرای نه و شمه کانه ی پروژه که به ره میان دینیت پیک دیت ، دواپی دیاری کردنی نرخه به ره هم مه کان به کی له ریگا کانی نرخانندن په یرو کراو (نه ویش یان به پشت به ستن به تیوری نابوری یه وه ده بیت یا خود به متمانه کردن به سه راپای تیچوون یان نرخانندن به ریگای تیچوونی راده یی) .

کورتیه لیکولینه وه که

له کوتایی هم لیکولینه وه یه دا ده بی په نجه بو نه وه رابیکشیریت که وا هم جوره لیکولینه وانیه ته نه ها بو پروژه پشینار کراوه کان ناماده ده کربن به مه به سستی په سندن کردنی باشریتیان یان ریک کردنیان به بی پله ی باشیان له رووی نابووری و هونه ری یه وه . ههروه ها گرنگی و وردیسی نه نجامه کانی هم لیکولینه وه یه بنده به مه دای و ده ست که وتنی زانیاری ب به ریلو له سه رچاوه ی باوه رپیکراو و به شیوه یه کی راست و دروست که له دواپی دا ده بیت به ردی بناغه بو لیکولینه وه ی دریزه پیدراوی تر که بریتین له هه لسه نگانندن نابووریانه ی پروژه کان و هه لسه نگانندن توانایی کارنوانندن که بو نه و پروژه و دام و ده زگایانه به جی ده هینرین که له بواری کاردان به مه به سستی دیاری کردنی لایه نه باش و خرابه کانیان و ده ست نیشان کردنی کوسپ و ته گره یان و چاک کردنی که م و کووری یان و له دواپی دا په ره پیدانیان بو به شداری کردنی زیاترو باشر له کرده ی گه شه سندن و په رپیدان له ولات دا .

بو به نه و لایه نانه ی سوود له لیکولینه وه یه وه ره گرین بریتین له هه موو که رته نابووری به کان جا چ که رتی کشتوکال بیت یان پیشه سازی یا خود

خزمسعت گوزاری به کان که ناوهرؤک و بناغه بیان بریتی به له پرؤژهی جوراوجور که جی به جی کردنیان و خستنه ناو پلانه کانیاں پیوستی به ناماده کردنی ثم جوره لیکولینه وانه هه به .

په راویز:

(۱) د. سمیح مسعود، اسس اعداد دراسة الجدوى الاقتصادية - الفنية للمشروعات النفطية، (منظمة الاقطار العربية المصدرة للبتترول، الكويت، شباط آذار ۱۹۸۱)، ص ۱.

(۲) د. سمیح مسعود، بعض الجوانب المهمة في اعداد المشاريع الصناعية، مجلة النفط والتعاون العربي، (منظمة الاقطار العربية المصدرة للبتترول، المجلد الثالث العدد الثاني، ۱۹۷۷)، ص ۸۱.

(۳) المنظمة العربية للعلوم الادارية، تقرير عن الدورة التدريبية لدراسات الجدوى، (الجزء الاول، الاسكندرية، شباط - آذار ۱۹۷۸)، ص ۲۳.

(۴) محمود سلامة عبدالقادر، دراسات الجدوى وتقييم المشروعات الصناعية، (وكالة المطبوعات، الكويت، ۱۹۷۹)، صص ۲۹ - ۴۲.

(۵) د. قاسم ناجي كاظم، اسس اعداد دراسة الجدوى الفنية والاقتصادية وطرق التقييم الاقتصادي للمشاريع الانتاجية، مجلة النفط والتنمية، (السنة التاسعة، العدد الرابع، تموز - آب، ۱۹۸۴)، ص ص ۶۳ - ۸۵.

(۶) ضياء باقر، دراسات الجدوى مقوماتها وكيفية اعدادها، مجلة الصناعي، (اتحاد الصناعات العراقي، العدد الثاني، السنة السادسة عشرة، ۱۹۷۶)، ص ۶۹.

(۷) د. شريف باشا، دراسة وتقييم المشروعات الاقتصادية - محاضرات مطبوعة ومسحوبة بالرونو لطلبة الصفوف الرابعة قسم الاقتصاد بكلية الادارة والاقتصاد / جامعة بغداد (مكتب نينوى للطباعة، بغداد، بدون سنة طبع)، ص ۷۲.

(۸) خالد هادي چاوشلي، اثر السياسات المالية في كفاءة الاداء (دراسة تطبيقية في المنشأة العامة لصناعة الطابوق، (رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الادارة والاقتصاد - جامعة بغداد، حزيران ۱۹۸۶)، ص ۲۲۹.

(۹) محمد توفيق الخجا، بعض الجوانب النظرية والعملية في التقييم الاقتصادي للمشروعات، مجلة النفط والتعاون العربي، (المجلد الثالث، العدد الثالث، ۱۹۷۷)، ص ۲۹.

(*) ثم و نابووری زانسه ی به کرداری هه لسه نگاندنی پرؤژه کان هه لدهستن، داوای به کارهینانی نرخه کاننی سینه Shadow Prices یاخود

وه كو ناو نه برین به نرخه کاننی ژمیریاری (الاسعار المحاسبية) ده کهن، چونکه به نرخی راسته قینه ره چاوده کترین که رهنگی کمی ریزه ی ده رانه ته کان له روانگی کومهل ده ده نه وه، به لام ثم نرخانه پیوستیان به چهند مه رجیکه که زور به ثاسانی ناتوانریت به دی بهینرین له هه لکه وتا وه کوریشیرکی ته و او (perfect competition) وگه یشتی نابووری بزباری هارسه نگی (Equilibrium state). وه له سر ثم بنچینه به هه ندیک له نابووری زانسانی تر نرخه کاننی بازار (Market Prices) به باشر ده زانن، چونکه له گه ل هه موو که م و کوری به کانیاں، ثموا هه ره نه بی رهنگی هه لکه وتی نابووری نه و ژینگه نابووری به ی پرؤژه که کاری تیا ده کا ده ده نه وه .

وه بو دریزه پیدانی زیاتر پروانه:

(۱) المنظمة العربية للتنمية الصناعية، دليل التقييم والمفاضلة بين المشروعات الصناعية للدول العربية، (تونس، ۱۹۸۰)، ص ص ۵۰ - ۵۳.

(۲) سالم توفيق النجفي، مقدمة في الاسس النظرية لتقييم مشاريع الانتاج الحيواني، مجلة الاقتصاد العربي، (العدد الاول، السنة الرابعة، نيسان ۱۹۸۰، دار الحرية للطباعة، بغداد، ۱۹۸۰)، ص ص ۱۵۶ - ۱۵۷.

(۱۰) ده ربارهی ثمه پروانه:

أ- د. سمیح مسعود، اسس اعداد دراسة الجدوى الاقتصادية - الفنية للمشروعات الصناعية، سرچاوه ی پنهوو، ل ل ۲۵ - ۳۳.

ب- د. قاسم ناجي كاظم، سرچاوه ی که له مه و یقیش و وتراوه، ل ل ۵۶ - ۸۵.

سرچاوه کان:

(۱) مسعود، د. سمیح، اسس اعداد دراسة الجدوى الاقتصادية - الفنية للمشروعات الصناعية، (منظمة الاقطار العربية المصدرة للبتترول، الكويت، ۱۹۸۱).

(۲) مسعود، د. سمیح، بعض الجوانب المهمة في اعداد المشاريع الصناعية، مجلة النفط والتعاون العربي، منظمة الاقطار العربية المصدرة للبتترول، المجلد الثالث، العدد الثاني، ۱۹۷۷.

(۳) المنظمة العربية للعلوم الادارية، تقرير عن الدورة التدريبية لدراسات الجدوى، (الجزء الاول، الاسكندرية، ۱۹۷۸).

(۴) عبدالقادر، محمود سلامة، دراسات الجدوى وتقييم المشروعات الصناعية، (وكالة المطبوعات، الكويت، ۱۹۷۹).

(۵) كاظم، د. قاسم ناجي، اسس اعداد دراسة الجدوى الفنية والاقتصادية وطرق التقييم الاقتصادي للمشاريع الانتاجية، مجلة النفط

والتنمية، (السنة التاسعة، العدد الرابع، تموزآب، ١٩٨٤).
 (٦) باقر، ضياء، دراسات الجدوى مقوماتها وكيفية اعدادها، مجلة الصناعي، (اتحاد الصناعات العراقي، العدد الثاني، السنة السادسة عشرة، ١٩٧٦).
 (٧) باشا، د. شريف، دراسة وتقييم المشروعات الاقتصادية - محاضرات مطبوعة ومسحوبة بالرونو لطلبة الصفوف الرابعة قسم الاقتصاد بكلية الادارة والاقتصاد - جامعة بغداد، (مكتب نينوى للطباعة، بغداد، ؟).
 (٨) چاوشلي، خالد هادي، اثر السياسات المالية في كفاءة الاداء (دراسة تطبيقية في المنشأة العامة لصناعة الطابوق) (رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الادارة والاقتصاد - جامعة بغداد، حزيران ١٩٨٦).
 (٩) الخجا، محمد توفيق، بعض الجوانب النظرية والعملية في التقييم الاقتصادي للمشروعات، مجلة النفط والتعاون العربي، (المجلد الثالث، العدد الثالث، ١٩٧٧).
 (١٠) المنظمة العربية للتنمية الصناعية، دليل التقييم والمفاضلة بين المشروعات الصناعية للدول العربية، (تونس، ١٩٨٠).
 (١١) النجفي، د. سالم توفيق، مقدمة في الاسس النظرية لتقييم مشاريع الانتاج الحيواني، مجلة الاقتصادي العربي، (العدد الاول، السنة الرابعة، نيسان ١٩٨٠، دار الحرية للطباعة، بغداد).

ملخص البحث

صلاح الدين عبدالمسيح كاكو

اسس اعداد دراسة الجدوى الاقتصادية - الفنية للمشروعات

- دراسة السوق
- تقدير كلفة رأس المال اللازم لانشاء المشروع وتشغيله
- اختبار المواقع البديلة للمشروع
- تحديد تكاليف الانتاج والتشغيل والصيانة والمنافع المتوقعة.
- وبعد ذلك يتم تقويم هذه الدراسة بجملته معايير لاقرار تبرير الدخول في مرحلة دراسة الجدوى الاقتصادية- الفنية، ومن هذه المعايير:
- ١ - تحليل الكلفة- المنفعة
- ٢ - تحليل الربحية التجارية والربحية القومية
- ٣ - ايرادات النقد الاجنبي
- ٤ - توزيع الدخول وخلق فرص العمالة
- ٥ - القيمة المضافة.

وتعتبر دراسة الجدوى الاقتصادية- الفنية المفصلة دراسة لاحقة لدراسة الجدوى الاولى واكثر شمولاً منها، وتشمل هذه الدراسة على معظم فقرات الدراسة الاولى ولكن بشكل تفصيلي واكثر دقة وشمولاً. وهذه الفقرات تندرج تحت العناوين التالية:

- أ- دراسة السوق
- ب- دراسة الجدوى الفنية
- ج- الدراسة المكانية
- د- دراسة حجم الانتاج
- هـ- دراسة الجوانب التنظيمية والادارية
- و- دراسة الجدوى الاقتصادية.

يهدف هذا البحث الى تبيان اهمية دراسة الجدوى الاقتصادية- الفنية للمشروعات وتوضيح اسس اعدادها. حيث يعتبر هذا الموضوع من الضروريات العملية لتحقيق اهداف التنمية القومية وذلك باعطاء المبرر الواقعي للانفاق على المشروعات ذات الجدوى المربحة وتجنب الفاشلة منها. ومفهوم دراسة الجدوى يعني انها «دراسة اقتصادية تخطيطية فنية شاملة، تستهدف بلورة الفرص الاستثمارية» وتحديد صلاحيتها من خلال اظهار عيوبها ومساوئها، واثبات ضرورة اصلاحها او تعديل الفرص المتبقية او الغائها او تأجيلها». وتقسم هذه الدراسة الى دراستين منفصلتين، الاولى منها تسمى دراسة الجدوى الاولى والثانية دراسة الجدوى الاقتصادية- الفنية المفصلة.

وتعتبر دراسة الجدوى الاولى المرحلة: لثانية من مراحل اعداد المشروعات المكونة من المراحل الاربعة التالية:

- ١- اكتشاف الفرص الاستثمارية او الدراسة الاولى
- ٢- دراسة الجدوى الاولى
- ٣- دراسة الجدوى الاقتصادية- الفنية
- ٤- التقويم والقرارات النهائية.

وعلى ضوء نتائج هذه الدراسة يتم اتخاذ القرار المناسب بمواصلة المشروع او التخلي عنه. وتحتاج هذه الدراسة الى مجموعة كاملة ومتشابهة من المعلومات تتضمن الامور التالية: